

KVALITETAN NASTAVNIK ZA KVALITETNO OBRAZOVANJE U BOSNI I HERCEGOVINI

Smajo HALILOVIĆ

Odgoj i obrazovanje spadaju u najsloženije i najodgovornije ljudske djelatnosti. Uvjeti u kojima danas živimo traže kreativnije djelovanje i rješenja odgojno-obrazovne djelatnosti u skladu s novim savremenijim zahtjevima. Nezadovoljstvo tradicionalnom školom, slabom organizacijom nastave, lošim nastavnim planovima i programima kod nas dovelo je obrazovanje u krizu. Često se govori o "krizi škole". Potvrđeno je da učenici nerado odlaze u škole i da se dosađuju u nastavi. Učenici boluju i strahuju od škole i doživljavaju radost i oduševljenje kada saznaju da nema časa ili nastave. Škola postaje teret učenicima a broj učenika sa poremećenim ponašanjem neprekidno je u porastu. Analize ukazuju da uzroke treba tražiti u dominantnosti i autoritarnosti nastavnika prema učenicima.

ŠTA JE KOMUNIKACIJA?

Zašto ljudi razgovaraju? Šta navodi jednu osobu da želi da komunicira? Proces komunikacije započinje onda kada se jedna osoba obraća drugoj, jer ima neku potrebu, nešto se u njoj dešava. Čovjek živi svoj život unutar svog fizičkog bića, bez

moćnosti da "izađe iz vlastite kože". Govor je pokušaj da se spoljašnjem svijetu saopći šta se dešava unutra. Kod nas se komunikacija između nastavnika i učenika svodi uglavnom na nastavnikovo prenošenje nastavnih sadržaja učenicima, kontrolu znanja i na održavanje reda i discipline. Kod nas je "dobro poznata situacija u kojoj predavanje izlaže situaciju iz bilježnice predavača u bilježnicu učenika, a da ni jednom od njih ne prođe kroz svijest". Aktivno slušanje je snažno oruđe koje olakšava učenje stvarajući takvu atmosferu u kojoj se učenici osjećaju slobodni da misle, diskutuju, pitaju i istražuju. Uspješni nastavnici danas ističu značaj aktivnog slušanja i redovno ga koriste za unapređenje svojih predavanja. Aktivno slušanje ima utjecaja na produktivnije korištenje vremena za podučavanje i učenje:

1. Aktivno slušanje pomaže učenicima da savladaju svoje snažne emocije, da se oslobode negativnih emocija, da se vrate učenju.
2. Aktivno slušanje pomaže učenicima da shvate da se ne trebaju plašiti svojih vlastitih emocija. Nastavnici mogu pomoći učenicima da shvate da su osjećanja prijatelji.
3. Aktivno slušanje olakšava učeniku da sam riješi svoj problem.

4. Aktivno slušanje odgovornost prepušta učenicima, prepušta im da sami analiziraju i rješavaju svoje probleme. Danas su nastavnici začuđeni kreativnošću i energijom koju naši učenici pokazuju u pronalaženju vlastitih rješenja.
5. Aktivno slušanje utječe na to da učenici radije slušaju svoje nastavnike.
6. Aktivno slušanje omogućava bliskiji i sadržajni odnos između nastavnika i učenika. Učenici doživljavaju osjećanje većeg samopoštovanja i vrijednosti. Učenik se toplije odnosi prema nastavniku. I nastavnik osjeća sličnu toplinu i bliskost.

Takvo slušanje i, korak po korak, zajedničko putovanje kroz život učenika, predstavljaju čin brige, poštovanja i ljubavi. Podučavanje treba biti neka vrsta pružanja ljubavi našoj djeci u postratnom periodu. Aktivno slušanje je suprotnost pasivnom slušanju (šutanju), to je slušanje koje osigurava istinsko razumijevanje onoga što učenik govori. To podrazumijeva interakciju sa učenikom i osigurava mu dokaz kao povratnu informaciju da ga nastavnik razumije.

KRITIKA DANAŠNJE ŠKOLE: JEZIK NEPRIHVATANJA - ZASTOJI U KOMUNIKACIJI

1. *Naređivanje, komandovanje, dirigovanje*
Ove poruke naših nastavnika govore učenicima da se oni moraju povinovati nastavnikovim osjećanjima i potrebama. One utječu da se učenici svađaju, provociraju, reaguju i sl.
2. *Upozoravanje, prijetnja*
One tjeraju učenike da postanu plašljivi i pokorni. I ove poruke izazivaju neprijateljstvo.
3. *Moralisanje, propovijedanje, navođenje raznih "trebalo bi".*
Predočavaju učenicima moć spoljašnjeg autoriteta, dužnosti ili obaveze. One stvaraju osjećaj krivice i uvjeravaju učenike da su loši. Ove poruke podrazumijevaju nastavnikovo nepovjerenje u učenikovu sposobnost na formiranje vlastitog mišljenja, da sam prosuđuje i izgrađuje sistem vrijednosti.
4. *Savjetovanje, nudišenje rješenja ili prijedloga*
Ove poruke su dokaz da nastavnici nemaju povjerenja u sposobnost naših učenika da sami rješavaju vlastite probleme. To utječe na učenike da postaju zavisni od nastavnika, da prestanu samostalno razmišljati i sl. Poznato je da davanje savjeta ukazuje na stav superiornosti. Učenici se brane od nastavnikove nadređenosti i to iritira adolescente, koji čeznu za samostalnošću.
5. *Držanje predavanja, pridikovanje, nudišenje logičkih argumenata*
Učenici ih smatraju nepoželjnim. Ove poruke kod učenika sa problemom stvaraju osjećanje inferiornosti, podređenosti i neadekvatnosti. Pridikovanje je uvijek bio bezuspješan metod podučavanja. Učenici ga mrze. Osjećaju se neugodno i prestaju da slušaju.
6. *Osuđivanje, kritikovanje, neslaganje, blamiranje*
Ove poruke utječu na to da se učenici osjećaju glupim, inferiornim, bezvrijednim, lošim. Izjave sa negativnim vrednovanjem ruše učenikovo samopoštovanje. Učenici koji stalno doživljavaju osude i kritike počinju da doživljavaju sebe kao loše i neomiljene.
7. *Hvaljenje, saglašavanje, pozitivno vrednovanje*
Pohvala nije uvijek korisna za učenike i može imati vrlo negativne efekte. Pozitivno vrednovanje koje ne odgovara učenikovoj slici o sebi može izazvati ljutnju. Pohvala je najlakši način za nastavnika da ne gubi vrijeme pokušavajući da shvati šta učenik zaista osjeća.
8. *Etiketiranje, stereotipizacija, ruganje*
Ovo su forme negativnog vrednovanja i kritikovanja naše djece. Nastavnici koji koriste ovakve poruke su razočarani.
9. *Interpretiranje, analiziranje, dijagnosticiranje*
Ovakve poruke govore učenicima da su ih nastavnici pročitali. Ove amaterske psihoanalize mogu ugroziti učenika. Nastavnici misle da su mudriji.
10. *Saosjećanje, tješjenje, podržavanje*
Ovakve poruke obično negiraju učenikova osjećanja i zaustavljaju dalji razgovor, jer je učeniku jasno da nastavnik želi da on prestane da se osjeća onako kako se osjeća.
11. *Ispitivanje, iskušavanje, saslušavanje, unakrsno ispitivanje*
Postavljanje pitanja učeniku koji ima problem može ukazivati na manjak povjerenja i na postojanje sumnje. Nastavnici često postavljaju pitanja iz puke radoznalosti, a ne iz istinske želje da pomognu.

OTVARANJE VRATA NAŠOJ DJECI OLAKŠAVA KOMUNIKACIJU

1. *Pasivno slušanje (šutanje)*
Ono ohrabruje učenike da pričaju, ali ne zadovoljava njihovu potrebu za dvosmjernom, interaktivnom komunikacijom.
2. *Potvrđivanje*
Bolje je od šutanja. Pokazuje da je nastavnik barem budan i pažljiv. Olakšava daljnju komunikaciju.
3. *Tehnika "otvaranja vrata", pozivi na razgovor*
Veoma efikasna u pokazivanu učeniku da ga nastavnik želi slušati i da za to ima vremena. Pozivi na razgovor otvaraju vrata, ali ih ne drže otvorena.
4. *Aktivno slušanje, "povratna informacija"*
Utječe da učenici osjećaju da su njihove ideje i emocije poštovane, shvaćene i prihvaćene. Podstiču daljnju komunikaciju. Pomažu učeni-

cima da svoje emocije prihvate kao prirodne i ljudske, uči ih da su osjećanja prijatelji. Započinje proces rješavanja problema. Podstiče kod učenika spretnost da i on sluša nastavnika. To je odnos uzajamnog razumijevanja, poštovanja i uzajamne brige. Nastavnik predstavlja ključ dobre i loše situacije i ukupnih odnosa u razredu. Ima li nastavnik razvijen osjećaj za humor ili je dinamičan, učenici bolje reagiraju, zadovoljnije i odgovornije rade. Ako je nastavnik mrzovoljan, napet i razdražljiv, učenici reagiraju na odgovarajući način. Emocionalno nestabilan nastavnik potiče nestabilnost kod učenika.

Anderson je podijelio nastavnike na dominantne (autoritativne ili vladajuće) i integrativne (saradničke ili povezujuće). Nastavnik treba biti animator, pomagač i saradnik učenika u svim segmentima nastavnog procesa. Korel je suštinu poremećaja učenika koji su uvjetovani ličnošću nastavnika shematski prikazao na sljedeći način:

Autoritativno ili dominantno ponašanje	Demokratsko ili integrativno ponašanje	Odnos ravnodušnosti ili negativan odnos
↓	↓	↓
Psihička labilnost	Psihička stabilnost	psihicka indiferentnost
↓	↓	↓
"diktatura"	"demokratija"	"anarhija"
↓	↓	↓
Poremećaji u učenju	Postizanje većih rezultata u učenju	Poremećaji u učenju

SHEMA I: Poremećaji učenika u učenju ličnosti nastavnika

Autokratski vođene grupe uče samo onda kada je vođa sa njima, dok demokratski vođene grupe također rade dobro dok su same. Demokratsko ponašanje nastavnika vodi učenike potpunijoj psihickoj uravnoteženosti i povećanju rezultata učenja u nastavnom procesu. Učenici imaju potrebu da oponašaju ono što njihov nastavnik radi.

IDEALAN NASTAVNIK ZA RAD SA BOSANSKOM DJECOM U POSTRATNOM PERIODU

Idealan nastavnih za rad sa našom napaćenom djecom treba biti:

1. emocionalno zdrava, realna i autentična osoba koja uvažava, ali je osjetljiva kada su u pitanju drugi, poštuje druge ljude i vjeruje im, poštena je i iskrena, fleksibilna, snalažljiva i dosjetljiva osoba;
2. energična i vitalna osoba;
3. sa jakim zaleđem u vidu profesionalnog znanja u svojem predmetu;
4. ličnost koja ima kulturne i intelektualne interese kako unutar, tako i izvan svojega predmeta;
5. osoba koja demonstrira entuzijizam za svoj predmet i poučavanje mladih, sposobna da oživi predmet izučavanja te efektivno komunicira sa učenicima i voli da izlaže ideje;

6. usmjeren ka učeniku pokazujući pri tome lični interes za učenike, njihova uvjerenja i mogućnosti, vođa je i motivator, sluša učenike i često uči iz onoga što oni kažu i rade;
7. ličnost koja posjeduje jak smisao za humor i sposobnost da učenje učini zabavnim;
8. neophodno je da razumije socijalne, emocionalne i edukativne potrebe naše djece;
9. osoba sa izraženim entuzijazmom u pogledu traganja za saznanjima i idejama, ličnost koja poučavanje mladih vidi kao vid unapređivanja vlastitog intelektualnog razvoja;
10. ličnost dovoljno uvjeren u svoje sposobnosti, potiče zajedničko traganje za novim saznanjima, cijeni promjene i sl.;
11. osoba koja je odana svojoj Bosni i Hercegovini, a takva ličnost može razumjeti i podučavati našu djecu.

U uvjetima kada nastavnici mogu predavati a učenici učiti i kada se svako od njih osjeća kao ljudsko biće, boravak u školi postaje obostrana

radost. Nadam se da će nova generacija nastavnika prihvatiti ovaj izazov. Time će se kod naših mladih ljudi koje budu podučavali probuditi ono najbolje što nose u sebi.

BILJEŠKE

- ¹ Thomas Gordon, Kako biti uspješan nastavnik, kreativni centar, 1998. godina, Beograd (prijevod sa engleskog), str.46
- ² Ibrahim Osmić, komunikacijsko-interakcijski aspekti nastavnog procesa u funkciji aktivnog učenja, zbornik radova br. 1, Filozofski fakultet Tuzla, 1999. godina, str. 80
- ³ Thomas Gordon, isto, str.34
- ⁴ Isto, str.34
- ⁵ Ibrahim Osmić, isto, str. 81
- ⁶ Chris Kyriacou, Temeljna nastavna umijeća, Oxford, 1991. g. (prijevod sa engleskog jezika), Educa, Zagreb, 1992. g., str.93
- ⁷ Šefket Arslanagić, Rad sa matematički nadarenim učenicima, Zbornik radova br. 1, Filozofski fakultet Tuzla, 1999. g., str.93
- ⁸ Ivan Koren, Kako prepoznati i identificirati nadarenost učenika, Zagreb, 1989. g., str.9.

Summary

A QUALITY TEACHER FOR A QUALITY EDUCATION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Smajo Halilović

Upbringing and education are among the most complex human activities which demand the greatest amount of responsibility. They are carried out in the field of communication exchanges between the participants in this process, which are achieved through established interactions. The level at which these processes occur depends on the quality of work - the relationship between the successful learning and teaching. It is necessary to search for the ideal teachers, who must be interested in their subjects, who possess knowledge and love our children. Teaching is a kind of love.

موجز

معلم جيد لتعليم أجود في البوسنة والهرسك

سمايو خليلوفيتش

تعتبر التربية والتعليم من أعقد وأخطر النشاطات البشرية. ويتم تحقيقها في مجال العلاقات التواصلية بين المشاركين في هذه العملية التي تتم بإقامة التأثير المتبادل بين الأطراف. وتعتمد جودة الأداء والنجاح التربوي والتعليمي على المستوى الذي تجري فيه تلك العمليات. ولذلك بات من الضروري البحث عن المعلمين المثاليين، الذين يعيرون المادة جل اهتمامهم، ويمتلكون العلم الكافي، ويمتازون بمحبتهم لأبنائنا. فالتعليم هو نوع من المحبة.

m